

Europski nadzorni centar za rasizam i ksenofobiju
European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia
Observatoire Européen des Phénomènes Racistes et Xénophobes
Europäische Stelle zur Beobachtung von Rassismus und Fremdenfeindlichkeit

Rasizam, nogomet i internet

Agencija za odgoj i obrazovanje
Education and Teacher Training Agency

Klauzula o ograničenju odgovornosti

Izvešće je u ime Europskoga nadzornoga centra za rasizam i ksenofobiju (EUMC) izradio *Italiana Sport per Tutti (U.I.S.P.) Comitato Regionale Emili-Romagna*. Mišljenja koja su iznijeli autori ne odražavaju nužno stajalište EUMC-a.

Dopušteno je umnožavanje, osim u komercijalne svrhe, pod uvjetom da je naveden izvor te da se svakoj kopiji priloži sljedeći tekst: „Ova je studija izrađena u ime Europskoga nadzornoga centra za rasizam i ksenofobiju (EUMC). Mišljenja koja su iznijeli autori ne odražavaju nužno stajalište EUMC-a.”

Rasizam, nogomet i internet

za

EUMC

Europski nadzorni centar
za rasizam i ksenofobiju

proveo

U.I.S.P.

Unione Italiana Sport per Tutti;
Comitato Regionale Emili-Romagna

Autor:

Carlo Balestri

Istraživači:

Giusi Grasselli, Gerd Dembowski, Stefan Diener

U Beču, travanj 2002.

Rasizam, nogomet i internet

Uvod

Internet je danas postao forum za više od 300 milijuna mogućih korisnika u cijelome svijetu. Rasističke, nasilne i ekstremističke organizacije i skupine brzo su posegnule za tim novim medijem te kroz sustavnu i racionalnu uporabu iskoristile njegove prednosti. Time se internet pokazao kao učinkovit i nekažnjiv medij za širenje rasističkih, antisemitskih, ksenofobnih ideja ispunjenih mržnjom široj publici te u velikoj mjeri bez posljedica.

Nadalje, za rasističke organizacije, skupine i pojedince internet se pokazao kao praktičan alat za predstavljanje novoj publici, za pridobivanje aktivista te za izlazak iz tajnosti. Takvo uspješno širenje s jedne je strane rezultat rastućega uspjeha toga modernoga komunikacijskoga sredstva, osobito među mladim ljudima, te s druge strane slobode izražavanja na kojoj se ono zasniva.

Prema istraživačima iz Centra Simon Wiesenthal godine 1995. postojala je samo jedna stranica na kojoj se poticala rasna mržnja. Do studenoga 1997. Centar je već zabilježio 600 stranica, a danas se taj broj povećao na više od 2500 stranica. Uzimajući u obzir razvoj interneta koji se odvija geometrijskom progresijom, istraživači su mišljenja da su navedene statistike znatno manje od stvarnih brojeva.

Svijet sporta pod pritiskom je organizacija i skupina koje rasizmom, ksenofobijom i uporabom nasilja pokušavaju uništiti zadovoljstvo, entuzijazam i jedinstvo kojima je sport okružen. U Europi smo već mogli vidjeti način na koji se različite skupine povezane s neonacističkim i desničarskim ekstremistima koriste internetom za širenje rasističkih stavova unutar i izvan nogometnih stadiona.

Imajući na umu navedena kretanja, Europski nadzorni centar (EUMC) 2000. godine odlučio je započeti istraživanje, koristeći se saznanjima međunarodnih stručnjaka, kako bi ispitao opseg i sadržaj početnih stranica koje pozivaju na uporabu nogometa kao platforme za rasističke i nasilne aktivnosti. Prvi je puta pokrenuto istraživanje u tome specifičnome području. Tim su radom obuhvaćeni rezultati istraživanja na način za koji se nadamo da je informativnoga karaktera za svakoga tko pokazuje zanimanje za područja rase, nogometa i interneta. Nadamo se da preporuke navedene u zaključku izvješća mogu potaknuti na djelovanje u područjima obuhvaćenim studijom.

Metodologija

U ovoj istraživačkoj studiji o rasizmu, nogometu i internetu analizirane su stranice nogometnih navijača, a posebno stranice navijačkih skupina koje najčešće doživljavamo kao najaktivnije, najuvjerljivije te po-

vremeno kao nasilne i rasističke. To ne znači da su rasizam i ksenofobija u nogometu ograničeni samo na te skupine: njih mogu počinuti i navijači koji ne pripadaju formalnim skupinama navijača, igrači, menadžeri i istaknuti klubovi. Mnogo je jednostavnije potražiti rasističke poruke na stranicama navijača jer su one manje vidljive na stranicama s jačim institucionalnim naglaskom, kao što su stranice timova ili stranice koje podržavaju igrači i koje imaju izraženiji profil u javnosti.

Prilikom analize cjelokupne složenosti situacije te klasifikacije ispitanih stranica koristili smo se tehnikom „analize sadržaja”. Taj instrument ispitivanja omogućio nam je čitanje stranica uključenih u istraživanje na temelju opetovanih ključnih riječi i simbola, strukture i arhitekture dokumenata. Detaljno je analizirana svaka stranica te stavljena u jednu od kategorija utvrđenih na početku.

Pretpostavka za uporabu toga alata za analizu jest dobro poznavanje navedenoga konteksta, prevladavajuće kulture (uključujući navike, jezik i ponašanje navijača), unutarnje dinamike skupina navijača. Takav nas je pristup prisilio na angažiranje triju pomagača/istraživača (jedan iz Italije i dva iz Njemačke) koji su mogli povezati područje istraživanja sa širim znanjem o navijačkoj kulturi i internetu. Svi su sudjelovali u drugim znanstvenim istraživanjima.

Angažiranje iskusnih pomagača pokazalo se kao dobra ideja: kada su počeli s aktivnostima, istraživači su već znali imena i karakteristike mnogih skupina navijača te su imali jasnu ideju o rasističkim sklonostima određenih skupina u svojim državama i na drugim europskim stadionima. Ukratko, znali su točno što treba učiniti i gdje valja tražiti.

Sva tri istraživača imaju prethodno iskustvo kao istraživači u području društvenih znanosti tako da se istraživanje uz strogu uporabu preciznoga alata kao što je analiza sadržaja, ne može smatrati neobjektivnim „vrijednosnim prosudbama” (M. Weber). Možemo dodati da im je njihovo iskustvo „sudionika promatrača” pomoglo prilikom odabira najboljega načina za pretraživanje i čitanje stranica.

Tri su se istraživača dogovorila oko zemljopisnoga područja koje će svaki od njih istražiti. Istraživačica iz Italije usredotočila je svoju pozornost na područje Mediterana (Italija, Španjolska, Francuska), dok su druga dva istraživača ispitivala područje srednje i sjeverne Europe (Ujedinjeno Kraljevstvo, Austrija i Njemačka). Takva unutarnja podrazdioba nije slučajnost, već se

temelji na preciznoj znanstvenoj osnovi: u dvjema se navedenim regijama pristalice nogometa izražavaju na prilično različite načine, što zahtijeva dva različita pristupa i drugačije socioantropološko znanje.

Uz određeni stupanj pojednostavljenja mogli bismo reći da je područje Mediterana pod snažnim utjecajem talijanskoga modela navijača. Za taj je model karakterističan ograničen broj skupina (ponekad samo jedna) s velikim brojem članova koje mogu utjecati na mnoge mlade ljude i kontrolirati ih na svojim tribinama. Takve skupine često teže prevlasti u svojim dijelovima stadiona te se organiziraju uz megafone, bubnjeve i ponekad vrlo složena koreografska djela.

U srednjoj i sjevernoj Europi nogometni navijači koriste se nečim što možemo nazvati 'zbornom' metodom podrške; ona je spontanija i ne tako dobro organizirana. Na stadionima su tribine pune manjih skupina huligana (elitni navijači s izrazitom sklonošću prema nasilju) te brojnih manjih i srednjih skupina navijača koje djeluju potpuno neovisno jedna o drugoj, iako mogu pripadati istome udruženju klubova.

Polazeći od navedenih razlika utvrđenih socijalnom poviješću koja je imala snažan utjecaj na način grupiranja ljudi, uvidjeli smo potrebu za usvajanjem strategija prilagođenih specifičnim potrebama. Na primjer, praćenje mediteranske stranice kao što je stranica *Irriducibili Lazio* (ime prevladavajuće skupine) pokazao se vrlo važnim za razumijevanje mišljenja prihvaćenih i široko raširenih na tribini navijača Lazija; s druge pak strane, praćenje drugih stranica pristalice Lazija (kojih, moramo priznati, nije mnogo) nije bilo toliko zanimljivo, jer su slabije posjećene i manje reprezentativne. Usredotočenost na mali broj glavnih skupina u promatranim državama vjernije je odražavala stvarnu situaciju.

U srednjoj i sjevernoj Europi praćenje stranica pojedinačne skupine, bez obzira na to koliko poznata bila, može nam s jedne strane dati jasnu ideju o politici te skupine, ali ne i o zajedničkim mišljenjima na stadionu na kojemu možemo pronaći desetke drugih skupina. U tim je državama bilo nužno istražiti veći broj stranica.

Klasifikacija

Osim bitnih podataka nužnih za identifikaciju stranice (ime stranice, ime skupine, ime davatelja usluga, država, grad, momčad i liga) izrađena je tablica s

četiri razine klasifikacije za jasno utvrđivanje stupnja intenziteta rasističkoga materijala na stranici. Četiri su razine na zamišljenome kontinuumu postavljene na sljedeći način:

- a. Nepostojeći.** Ove stranice ne sadrže rasističke aluzije ili poruke ni u strukturama (na stranicama koje pišu i kojima izravno upravljaju skupine) ni na mjestima s otvorenim pristupom (forum i knjiga posjetitelja).
- b. Latentan.** Ove su stranice usredotočene na nogomet i ne sadrže jasne rasističke ili diskriminirajuće aluzije u strukturi, ali u forumima i knjigama posjetitelja kriju rasističke uvrede i napade, a očite su i neke aluzije na ekstremnu desnicu.
- c. Opetovan.** U strukturi ovih stranica sadržane su rasističke aluzije ili poveznice s ideologijom ekstremne desnice. Na forumu ili u knjizi posjetitelja mogu se pronaći rasističke ili ksenofobne poruke.
- d. Snažan i dobro strukturiran.** Ove su stranice izričito rasističke i ksenofobne, jasno se potiče diskriminacija i u strukturi stranice i na mjestima s otvorenim pristupom. Nogometno navijanje tu je često sekundarnoga značenja, dok je na prvome mjestu propagiranje politike ekstremne desnice.

Podaci i analiza

Budući da smo na raspolaganju imali relativno ograničeno vrijeme, nismo bili u mogućnosti ispitati sve stranice navijača u Europi niti smo mogli temeljito proučiti situacije u svakoj pojedinačnoj državi.

Zapravo, da bi se mogla provesti takva analiza, ona bi se trebala temeljiti na analizi sadržaja internetskih stranica uz socioantropološko i povijesno istraživanje u svakoj od država. Najbolji pokazatelji dobrog istraživanja mogu biti: proces civilizacije i razvoja sporta (N. Elias), stare i nove tendencije u okupljanju mladih (glazba, sport, umjetnost, književnost) te društvena povijest.

Odabrali smo neke države za koje se smatra da igraju glavne uloge u svijetu nogometnoga navijanja zbog

njihovih čvrsto uspostavljenih tradicija. Te su države u središtu pozornosti ove studije. Države u kojima je proveden najtemeljiti nadzor bile su Austrija, Njemačka, Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo. Isto tako, uključena je bila i situacija izvan EU-a u Švicarskoj kao dijelu njemačkoga govornoga područja, koja je analizirana zbog snažne tradicije navijanja. Bez sumnje, ispitali smo stranice najvažnijih skupina u navedenim državama te obuhvatili približno jednu petinu svih stranica posvećenih nogometu (nešto malo manje u Ujedinjenome Kraljevstvu). Kada je riječ o Portugalu, Francuskoj i Španjolskoj, pri čemu je posljednja navedena zemlja daleko aktivnija od prvih dviju u toj skupini, ispitano je manje stranica, ali se odabir temeljio na provjerenim podacima najpoznatije i najreprezentativnije skupine (na primjer *Ultras Sur* kluba Real Madrid).

Gledano u cijelosti, tijekom istraživanja ispitano je, iako ne na homogen način, 455 stranica u osam europskih država, kako je navedeno u tablici u nastavku teksta.

Na prvi pogled tablica pokazuje velike razlike u broju ispitanih stranica u glavnim istraženim državama. U

Stranice prema državama

Država	Ispitane stranice	Rasizam nepostojeći	Latentni rasizam	Opetovani rasizam	Snažni rasizam
Njemačka	146	131	10	4	1
Ujedinjeno Kraljevstvo	101	97	4	-	-
Italija	53	36	11	2	4
Austrija	80	75	3	1	1
Švicarska	48	45	1	-	2
Španjolska	12	7	2	2	1
Francuska	8	8	-	-	-
Portugal	7	6	1	-	-
Ukupno	455	405	32	9	9

Ukupan broj pronađenih stranica s rasističkim sadržajima: 50

državama poput Ujedinjenoga Kraljevstva i Njemačke (ili Austrije i Švicarske, s obzirom na njihovu manju površinu) obuhvaćen je veći broj stranica (apsolutno ili razmjerno njihovoj zemljopisnoj površini) u usporedbi s drugim državama poput Italije. To ne treba tumačiti kao nedostatak ravnoteže, riječ je samo o posljedicama manjega broja važnih navijačkih stranica u Italiji i državama u kojima prevladava „ekstremni” model u usporedbi sa srednjom i sjevernom Europom.

Budući da su prisutne stranice sa rasističkim sadržajima, ne možemo podcjenjivati problem: u stvari, tablica pokazuje da 50 od 455 analiziranih stranica sadrži rasističke sadržaje, što predstavlja 10,9% ukupnoga broja, a konkretno znači da svaka 10. među stranicama kojima upravljaju skupine navijača u Europi sadrži izričite rasističke, antisemitske ili ksenofobne poruke.

Među državama u kojima je provedeno ispitivanje Ujedinjeno Kraljevstvo ima najnižu stopu pojavljivanja rasističkih sadržaja od samo 4%; u Austriji i Švicarskoj taj broj iznosi 6,25%, u Njemačkoj 10,4%, dok je Italija s 32% (otprilike 1/3 analiziranih stranica) stranica s rasističkim porukama država s daleko najvišom stopom.

Neke države s popisa mogu, bez obzira na ograničen broj posjećenih stranica, pružiti interesantne podatke. Zanimljivo je primijetiti da je svih osam nadziranih stranica u Francuskoj (uključujući stranicu skupine *Paris Saint Germain* s mogućim rasističkim članovima) bilo negativno u pogledu rasističkih poruka; u Portugalu samo je jedna od sedam stranica uzetih u razmatranje sadržavala određeni rasistički materijal. S druge pak strane, u Španjolskoj, u kojoj je pronađeno 5 stranica s rasističkim sadržajem od 12, zabrinutost zbog rasizma zasigurno je opravdana. Ako su prikupljeni podaci reprezentativni za opće tendencije, valja se složiti da su nepoželjnim djelovanjem interneta u najvećoj mjeri pogođene Italija i Španjolska. Takvi su nalazi osobito zanimljivi jer se podudaraju sa zemljopisnim područjima na kojima je rasizam najrašireniji na stadionima.

Navedena su kretanja također očigledna na društvenoj razini, na kojoj možemo pratiti porast nasilnih izgređa, povećanje zlostavljanja na osnovi rase, razvoj rasističke kulture i pojavu „društvenoga znaka za uzbunu” zbog fenomena preseljenja na koji se gleda kao na opasnost za društvenu sigurnost.

Razlozi za tako široko rasprostranjenu prisutnost rasizma na stadionima u navedenim državama mogu se vjerojatno objasniti skorijom poviješću u području useljavanja.

Međutim, treba pokušati ponuditi neke prijedloge u vezi s razlozima zašto su talijanski i španjolski stadioni ranjiviji u pogledu rasizma od stadiona u ostalim europskim državama.

U Italiji, kao i u Španjolskoj, useljavanje je relativno noviji fenomen koji je počeo u kasnim osamdesetim

godinama. Mjere za suzbijanje rasističke netolerancije i za osvještavanje lokalnoga stanovništva o nužnosti prihvaćanja pridošlica često su se donosile prekasno, uz improvizaciju i bez dalekosežne strategije.

K tomu, borba protiv rasizma tek je u posljednje vrijeme dobila na važnosti u području javne politike. Nedavno su provedene određene zakonodavne izmjene kojima se prepoznaje, iako uz neprimjereno zakašnjenje, važnost socijalne intervencije u taj sektor. Kroz antirasističke inicijative u organizaciji određenih skupina navijača počeli su se razvijati i drugi pokreti.

U takvim okolnostima rasizam na stadionima, mjestima gdje se, prema definiciji, oslobađaju skriveni i pritajeni osjećaji, predstavlja samo vrh ledenjaka.

Čini se da veliki broj rasističkih stranica u ovoj studiji također pokazuje kako Italiji, kao i Španjolskoj, nedostaju jasna pravila i učinkovite kontrole za sprječavanje širenja rasizma na internetu.

Doseljavanje u druge europske države mnogo je stariji fenomen te stoga već duže vrijeme postoje integracijske metode i mjere za suočavanje s problemima uzrokovanim rasizmom i ksenofobijom. Na primjer, Portugal, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo u prošlosti su stoljećima doživjeli najveći val doseljenika iz svojih prijašnjih kolonija. Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švicarska, Njemačka te područje Beča u Austriji suočeni su s velikim naletom doseljenika od šezdesetih godina, u prvome redu zbog nedostatka radne snage u svojim industrijama.

Stoga su neke od navedenih država, ponajprije Ujedinjeno Kraljevstvo i Njemačka, imale priliku razviti učinkovite protumjere za suprotstavljanje rasizmu i diskriminaciji kako na institucionalnoj razini, tako i u velikim sektorima svojih društava. To nije rezultiralo iskorjenjivanjem rasizma koji je još uvijek prisutan u gore navedenim državama, već njegovim isključivanjem iz javnih aktivnosti, zbog čega je rasizam bio prisiljen ostati pritajen.

To je potvrđeno činjenicom da se u Ujedinjenome Kraljevstvu temeljem zakona vrlo strogo kažnjava svaki oblik rasizma, čak i na internetu, a javno je mnijenje vrlo oprezno u pogledu toga pitanja. Što se tiče nogometa, zbog porasta rasističkoga zlostavljanja usmjerenoga protiv crnih igrača, navijači, osobito pristalice Udruženja nogometnih navijača, počeli su tijekom osamdesetih godina reagirati i organizirati veliki broj

antirasističkih događaja. Prije mnogo godina pokrenuta je vrlo uspješna antirasistička akcija; njome se javno osuđuje rasističko zlostavljanje i promiče kultura utemeljena na toleranciji na stadionima. Akciju pod imenom „Izbaci ga” („Kick it Out”) promiču političke i sportske institucije te sami navijači.

Čak su i u Njemačkoj, gdje rasizam i neonacizam daju još veći povod za zabrinutost nego u Ujedinjenome Kraljevstvu, također osmišljene strategije i mjere za suprotstavljanje rasizmu i neonacizmu. Osim donošenja konkretnih zakona, Njemačka je provela i brojne projekte socijalne intervencije kako bi proširila vrijednosti zakona i tolerancije među militaristima ekstremnoga desnoga krila. Unutar stadiona, kroz aktivnosti udruženja navijača kao što je BAFF (Udruženje aktivnih njemačkih navijača) te različite projekte navijača (struktura za socijalnu intervenciju u vezi s navijačima) koje su podržale institucije, pokrenute su dugotrajne i uspješne antirasističke akcije. Kao rezultat, rasističko zlostavljanje crnih igrača postalo je vrlo rijetka pojava u Njemačkoj, s iznimkom nekoliko stadiona.

U ljeto 2000., kao rezultat nekih vrlo ozbiljnih rasističkih događaja, Njemačka je započela veliku antirasističku akciju koja je također uključivala aktivnosti na internetu. Savezni ured za zaštitu ustava (*Verfassungsschutz*) započeo je međunarodnu internetsku peticiju za uklanjanje rasističkih i neonacističkih stranica koje su dostupne preko američkoga davatelja usluga geocities.yahoo.com. Navedenom je akcijom također iznesena teza o nekoj vrsti kazne za davatelje koji svoje usluge nude osobama koje šire nacističke i rasističke ideje.

Takva stalna pozornost koja se daje internetu zasigurno je doprinijela smanjenju ili uklanjanju rasističkih i neonacističkih sadržaja s nekih stranica nogometnih navijača. Kao rezultat, 10 od 15 stranica u Njemačkoj na kojima su pronađeni rasistički sadržaji imale su nizak stupanj rasističkih poruka.

Analiza stranica

Latentan

Nizak stupanj rasističkih sadržaja imaju 32 od ukupno 50 klasificiranih stranica (s latentnim, opetovanim te snažnim i dobro strukturiranim rasističkim sadržajem). To znači da su na tim stranicama povremeno, ali ne često pronađeni rasistički komentari i izjave, ponekad u opisu utakmice, ali većinom na forumu ili u knjizi posjetitelja, odnosno područjima koja su otvorena za

sve. Neke stranice iz prve kategorije latentnih stranica pripadaju skupinama koje iznose svoja desničarska politička stajališta odabirom imena kao što su: *Fronta*, *Irriducibili* i *Camerati* (ta imena jasno upućuju na nacističku ili fašističku prošlost) ili skupinama koje su poznate po svojim političkim tendencijama i rasističkim ideologijama (*Curva Nord Milano*, *Ultras Verona*, *Ultras Trieste*, *Real Madrid Ultras sur*, *Salzburg ultras*, *Chelsea Headhunters* i *Dortmund Rabauken*). Opravdano se može smatrati da je većina takvih skupina, budući da su svjesne svoje reputacije rasista i ekstremista, u strahu od ograničavanja djelatnosti. Kao rezultat, vjerojatno su odlučile ne izražavati otvoreno stavove na svojim stranicama.

Opetovan

Druga kategorija stranica s opetovanim rasističkim sadržajem uključuje 9 primjera. Te stranice ne samo da sadrže rasističke poruke o Romima (u Austriji), Turcima (koje u Njemačkoj nazivaju „Kanaken”), crncima i židovima (u Italiji i Španjolskoj) na forumima i u knjigama posjetitelja već imaju i neke rasističke ili ekstremističke sadržaje u samoj strukturi stranice. Na primjer, na početnoj stranici njemačke stranice nazvane *Commando Ultras Loeben* može se pročitati: „Definiramo se kao patrioti i željeli bismo reći svima koji protestiraju protiv naših slogana upućenih strancima i crnim igračima da se takvi slogani danas mogu čuti na svim nogometnim stadionima.” Na navedenim se stranicama često pojavljuju nacionalističke boje (crna ili boje državne zastave), gotička slova ili slova u obliku runa.

Snažan i dobro strukturiran

I konačno, 9 stranica ima snažne i dobro strukturirane rasističke sadržaje. Struktura stranice protkana je ekstremnim desničarskim i rasističkim sadržajima. Bez sumnje možemo reći da se takve stranice također koriste nogometom i internetom za širenje rasističkih ideja. Dvije takve stranice u Švicarskoj, *Koma Kolonne 88* i *Commando Ultras 88 Lugano*, imaju broj 88 ne kao naznaku godine u kojoj je skupina osnovana (vjerojatnost je za to mala), već stoga jer je to šifra nacističkoga pozdrava *Heil Hitler*, gdje je „8” simbol slova „H”, osmoga slova abecede i prvoga slova riječi „Heil” i riječi „Hitler”. Austrijska stranica s imenom *Rapid Club Wels* pokazuje ironične stripove s rasističkim i ksenofobnim sadržajem te neprestano vrijeđa Afrikance.

Stranica skupine *Mods e Skinheads Real Madrid* ima snažan politički sadržaj ilustriran obiljem keltskih križeva i fašističkih simbola.

Međutim, na vrhu te klasifikacije nalaze se dvije talijanske skupine koje navijaju za momčadi iz četvrte lige. Na stranici skupine iz Padove koja se zove *Juventude Crociata* nogomet zauzima tek drugo mjesto iza politike. Većina stranica iskorištena je za širenje rasističke i ksenofobne vrste propagande. Članovi skupine proglasili su se sljedbenicima političke stranke ekstremne desnice pod imenom Forza Nuova, čija je stranica navedena među vezama skupine prema drugim stranicama.

Stranica navijačke skupina *Pro Patria* pokazuje veće zanimanje za nogomet, ali sadrži i obilje fašističkih simbola i rasističkih naznaka. Ono što stvarno izgleda uznemirujuće na ovoj stranici jest dio s pjesmama i skandiranjima (u formatu koji je moguće učitati). U tome su dijelu skandiranja sa stadiona te drugi slogani poput „ne postoje talijanski crnci” i zvukovi oponašanja majmuna koje rasistički navijači proizvode kada crni igrač dotakne loptu.

Stranica skupine *Lazio Irriducibili*, glavne navijačke skupine momčadi Lazija, zahtijeva drugačiju analizu. Stranica, koja je u tehničkom smislu izvrsna, pripada među stranice s najizraženijim rasističkim sadržajem ne samo zato što sadrži veliki broj rasističkih poruka u knjizi posjetitelja, fašističkih simbola te rasističkih i antisemitskih izjava na ostalim stranicama već i stoga što je smatramo osobito opasnom. Ta je skupina poznata u cijelome svijetu po svojim rasističkim izrazima te su mnoge druge manje skupine često sklone oponašati je. Nije nikakva slučajnost da gotovo sve talijanske i španjolske stranice s rasističkim sadržajem imaju vezu prema toj stranici; također nije slučajnost da u brojnim knjigama posjetitelja (npr.

Chelsea i Paris Saint Germain) pojedinačni navijači pokazuju fašizam i rasizam navijača Lazija.

Usporedili smo veze na stranicama rasističkih navijača i utvrdili da je međusobno prihvaćanje tipična pojava u Italiji i Španjolskoj, ali ne i u ostalim državama. U dvjema navedenim državama gotovo sve stranice uključuju vezu prema ostalim skupinama ekstremne desnice, čak i ako se one smatraju neprijateljima ili suparnicima. Jedna od najčešće spominjanih stranica jest *Lazio Irriducibili*, koja se ponekad čak navodi i na španjolskim stranicama.

U srednjoj i sjevernoj Europi primijećen je gotovo potpuni izostanak takvih veza prema drugim skupinama navijača. Jedina veza koja je često prisutna na stranici jest veza prema službenoj stranici momčadi. Ispitivanje nas je dovelo do otkrića da se, barem u Njemačkoj, veze prema drugim skupinama navijača više ne pojavljuju jer je prema zakonu administrator odgovoran čak i za sadržaj stranice čija je adresa navedena među vezama.

Ne treba previdjeti da samo dvije navedene talijanske stranice imaju izravnu vezu prema političkoj stranci Forza Nuova koja je prilično popularna na stadionima i među skinheadsima.

Od 50 stranica čak njih 18 zakupilo je vlastitu domenu, dok su se ostale poslužile različitim komercijalnim davateljima usluga. Najčešći je davatelj usluga geocities.yahoo.com (7 slučajeva), nakon kojega slijedi talijanski tifonet koji je specijaliziran za nogometno navijanje (5 slučajeva).

Završno opažanje inspirirano je tumačenjem svih podataka kao cjeline. Opravdano je vjerovati da je rasizam slobodnije izražen na internetu ako postoji veća sloboda za njegovo izražavanje na stadionima. Drugim riječima, rasizam na internetu odražava rasističke aktivnosti unutar stadiona.

Ako usporedimo situaciju u Njemačkoj sa situacijom u Italiji, čini se da takva usporedba potvrđuje gore navedenu tezu.

Prikupljeni podaci pokazuju da je 10,4% njemačkih stranica rasističkoga karaktera, što je daleko manje od talijanskoga prosjeka (32%); osim toga, samo je jedna stranica u Njemačkoj izrazito rasistička, dok ih je u Italiji četiri.

Sugestije i prijedlozi

Čini se da rezultati ove studije upućuju na postojanje različitih pristupa nadzoru i kontroli rasizma na internetu, na postojanje različitih oblika pozornosti, pristupa, odredbi i kontrola.

U državama poput Italije i Španjolske, u kojima smo primijetili veliki broj rasističkih stranica, pozornost i obavješćivanje u vezi s rasističkim izražavanjem još su uvijek usredotočeni na stadione te još uvijek ne postoji spoznaja o prisutnosti takva izražavanja i u okviru novih tehnologija, a postojeće norme identifikacije i nadzora čine se neučinkovitima.

Kako bismo obradili taj fenomen, moramo djelovati u dva smjera: zakonodavnome (s naglaskom na ograničavanju oštrim mjerama) i društvenome (u cilju sprječavanja).

Zakonske inicijative

Sa zakonodavnoga stajališta postoji potreba za donošenjem rezolucije na europskoj razini, kojoj će se pridružiti sve države, o priznavanju kaznenoga djela širenja rasizma, ksenofobije i antisemitizma putem interneta. Rezolucijom se isto tako moraju dati jasne upute o tome kako se boriti protiv toga fenomena. Europska se komisija treba zalagati za uvođenje navedenih uputa u zakon u svakoj pojedinačnoj državi. Nadalje, uzimajući u obzir da je internet po svojoj definiciji međunarodni instrument, donesene odredbe trebaju biti tek prvi korak u izradi izjave na svjetskoj razini.

Predloženi zakon također treba sadržavati odredbe kojima će se administratori mrežnoga poslužitelja obvezati na filtriranje i isključivanje poruka s rasističkim sadržajima bez odlaganja. To se ne treba događati samo kada je riječ o komercijalnoj stranici sa sadržajima za koje je lako ustanoviti tko je odgovoran, već isto tako i kada je riječ o stranici koju je slobodno dodijelio lokalni ili nacionalni davatelj usluga. U tome slučaju trebaju postojati odredbe kojima će se obvezati komercijalni davatelj usluga sa sjedištem u drugoj državi (što je često slučaj); odredbe također trebaju sadržavati obvezu za domaće stranice koje djeluju u ime stranih stranica za njihovo zatvaranje u trenutku kada se utvrdi postojanje rasističkih sadržaja.

Takva vrsta uputa ne smije sadržavati samo represivne i kažnjive elemente već i jamstvo za slobodu izražavanja i slobodan tijek ideja. Zapravo, ona u obzir

mora uzeti da je internet instrument koji prelazi državne granice i omogućava komunikaciju među svim građanima svijeta te se stoga smatra važnim instrumentom za izgradnju identiteta koji bi u manjoj mjeri bio nacionalistički, a u većoj međunarodan. Mišljenja smo da čak i samo razmatranje zakonskih i restriktivnih mjera predstavlja rizik od upletanja u osnovna načela interneta i od ograničavanja postavki slobode izražavanja koji moraju biti zajamčeni svim građanima.

Društvene i obrazovne mjere

Za svakoga zakonodavca ključna povijesna točka jest dilema u vezi s pravom kojim se jamči dostojanstvo svakoga ljudskoga bića, ali kojim se u isto vrijeme ne zabranjuje sloboda izražavanja. Iz toga razloga vjerujemo da svako pravo kojemu je cilj kazniti nezakonito ponašanje prema zajednici mora biti popraćeno društvenim mjerama izrađenim u cilju promjene kulture, mentaliteta i ponašanja ljudi. U konkretnome slučaju jedan od načina na koji se možemo suprotstaviti rasističkim sloganima na internetu jesu projektne aktivnosti, akcije i metodologija za intervencije u izravnome radu sa skupinama navijača i za njih.

Na taj ćemo način izazvati promjenu u načinu ponašanja ne samo kroz strah od kažnjavanja već i kroz učenje o kodeksu poštovanja prema drugima i kodeksu prihvaćanja razlika.

Sukladno navedenome, predlažemo društvene i obrazovne intervencije u dvama različitim područjima djelovanja: prvo se konkretnije odnosi na fenomen rasizma na internetu, a drugo na opći problem diskriminacije u svijetu nogometa.

Pristup rasizmu na internetu:

- Uzimajući u obzir zaključke ove studije koja jasno ističe postojanje rasizma na internetu, vjerujemo da postoji potreba za stvaranjem međunarodne skupine stručnjaka čija će obveza biti provesti daljnju analizu situacije te pratiti i ocijeniti fenomen rasizma na internetu. Cilj navedene aktivnosti bio bi oslanjati se na pozitivne mjere i intervencije u borbi protiv toga novoga fenomena.
- Sukladno izvaji ECRI-a (preporuka br. 6 – 15. prosinca 2000.), nužno je podržati mjere za samouređenje koje je poduzela internetska industrija u borbi protiv rasizma, ksenofobije i antisemitizma na internetu (telefonske linije protiv rasizma, kodeksi ponašanja i softver za filtriranje).

- Potrebno je na institucionalnoj razini istražiti metode potpore još uvijek aktivnim navijačima koji održavaju antirasističke mrežne stranice, kao i metode potpore razvoju novih stranica navijačkih skupina s antirasističkim i antidiskriminacijskim sadržajima.
- Valja razmotriti mjere protiv davatelja usluga koji poslužuju rasističke stranice (kao geocities i tifonet) kako bi navedeni davatelji shvatili da stranice s diskriminirajućim sadržajima vrijeđaju ljudsko dostojanstvo, ali i narušavaju pozitivnu sliku njihovih tvrtki, te im predložiti mogućnost davanja besplatnih antirasističkih reklama.
- Treba se povezati s nogometnim klubovima i potaknuti ih da na svoje početne stranice umetnu antirasističke izjave igrača i navijača.

Međutim, budući da je najdjelotvorniji način za borbu protiv rasizma i netolerancije djelovanje na mjestima na kojima se ljudi zapravo okupljaju, smatramo uputnim ilustrirati određene preventivne metode, određene sugestije institucijama za smanjenje rasizma i diskriminirajućih pristupa koji se povezuju s nogometom. Ova opažanja, koja su u načelu upućena političkim institucijama, rezultat su ideja proizišlih iz ovoga istraživanja i dugogodišnjega iskustva mreže „Nogomet protiv rasizma u Europi“. Rezolucija o rasizmu koju je u Buenos Airesu u Argentini 7. srpnja 2001. donijela FIFA, svjetsko upravno tijelo, također govori o navedenoj mreži.

U svrhu unaprjeđenja borbe protiv rasizma i povezanih oblika diskriminacije u svijetu nogometa lokalne, nacionalne i europske institucije trebaju:

- izvršiti pritisak na cjelokupnu imovinu svijeta nogometa na svim razinama i u svim državama radi uspostavljanja zajedničke akcije za razmjenu informacija i iskustava korisnih u borbi protiv pojavnih oblika rasizma
- organizirati i promicati zajedničke projekte za borbu protiv rasizma koji uključuju sve odgovarajuće strane (nogometne momčadi, policiju, skupine navijača, organizacije koje se bave proučavanjem nogometnih navijača, masovne medije i lokalne institucije) u svrhu ostvarivanja integracije između skupina navijača i zajednica useljenika
- promicati obrazovne programe u cilju edukacije ljudi svih dobnih skupina i iz svih društvenih slojeva (a osobito djece i mladih) o šteti koju rasizam nanosi društvu i o prednostima rasnoga sklada i jedinstva
- promicati razvoj intervencijskih projekata u cilju ograničavanja netolerantnih, nasilnih i rasističkih aktivnosti nogometnih navijača
- podržati suradnju među projektima za navijače na nacionalnoj, europskoj i svjetskoj razini u cilju pronalženja i promocije najboljih praksi u području socijalne intervencije, a radi ograničavanja netolerantnoga ponašanja navijača
- dati prednost antirasističkim inicijativama koje su samostalno odozdo prema gore pokrenule skupine navijača ili organizacije
- promicati aktivno sudjelovanje, ne samo simbolične izjave, različitih nogometnih klubova. Nogometne bi klubove posebno trebalo ohrabrivati na korištenje svojih igrača kao simbola u antirasističkim kampanjama, jer oni predstavljaju model koji mladi ljudi trebaju slijediti. Na primjer, klubovi mogu organizirati povremene sastanke sa skupinama navijača o rasizmu i nasilju na kojima će sudjelovati i njihovi igrači; isti igrači mogu dati antirasističke izjave na stadionu ili u službenome glasilu. Korištenje igrača za odašiljanje poruka na stadionu također može biti učinkovito, kao što je to učinio klub Paris Saint Germain 1998. godine nakon što su neki navijači uputili rasističke uvrede crnim igračima iz drugih momčadi
- poticati masovne medije na primjereno izvješćivanje o antirasističkim događajima te na bolje informiranje o rasizmu, bez pretjerane emocionalnosti i bez implikacija da su svi navijači rasisti
- promicati neprekidnu obuku policajaca koji rade na osiguranju stadiona u vezi s rasističkim i ksenofobnim skupinama i političkim strankama
- voditi računa o tome da sve nogometne institucije i klubovi razumiju i promiču jednake mogućnosti pri zapošljavanju i pružanju usluga. Svi klubovi trebaju podržati cilj socijalnoga uključivanja te postupati prema svakoj osobi s poštovanjem, bez obzira na njezin status kao suigrača, neprijatelja, javne osobe ili navijača.

Kontakti:

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - Europski nadzorni centar za rasizam i ksenofobiju (EUMC)

Luc Schwartz – *koordinacija projekta*
 Rahlgasse 3, A-1060 Beč, Austrija
 Tel.: +43 (1) 580 30 - 35; Faks: +43 (1) 580 30 - 93
 E-mail: Luc.Schwartz@eumc.eu.int

Unione Italiana Sport per Tutti (U.I.S.P)

Comitato Regionale Emili-Romagna
 Carlo Balestri – *koordinacija istraživanja*
 Via Riva di Reno, 75/3, I 40121 Bologna
 Tel.: +39 (051) 22 58 81; Faks: +39 (051) 22 52 03

EUMC 04/2002

Europski nadzorni centar za rasizam i ksenofobiju
European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia
Observatoire Européen des Phénomènes Racistes et Xénophobes
Europäische Stelle zur Beobachtung von Rassismus und Fremdenfeindlichkeit

Rahlgasse 3, 1060 Beč, Austrija

Telefon: +43 (1) 580 30 - 35
Faks: +43 (1) 580 30 - 93
E-mail: information@eumc.eu.int
Internet: <http://eumc.eu.int>